

Därför grundades Skara stift

Kristendomen bredde ut sig i Västergötland under 900-talets lopp, långt innan den nya religionen slog rot i övriga Sverige. Det konstaterar professor Dick Harrison i denna artikel om varför Skara är Sveriges äldsta stift.

Den hävdvunna berättelsen om Sveriges kristnande vilar på ett stort missförstånd. Ett lättbegripligt missförstånd, men likväl en fadäs som gör rikets äldsta historia svår att förstå.

Hur kommer det sig att vårt äldsta stift grundades i Västergötland – i Skara – trots att vi har fått lära oss sedan barnsben, i hundratals år, att vår apostel hette Ansgar och att han verkade i Birka i Mälardalen?

För att inse hur dilemmat har uppstått måste vi förstå hur den äldre medeltidens människor hanterade det skrivna ordet. I allt väsentligt var kulturen muntlig. Det normala var att man talade, inte att man skrev.

Att vi känner till Ansgars mission i Birka beror endast på att den dokumenterades av apostelns levnads-tecknare Rimbart. Rimbart och det nordtyska ärkesätet Hamburg-Bremen hade kyrkopolitiska skäl till att sprida kunskapen om Ansgars bragder på kontinenten, varför minnet av den kortlivade och egentligen misslyckade missionen i Mälardalen har bevarats till eftervärlden.

Evangeliet spreds

I alla andra fall vet vi nästan ingenting. Övriga missionärer i 800- och 900-talens Sverige saknade hävdatecknare av Rimbarts kaliber och med dennes intentioner. Alltså har deras verksamhet, hur framgångsrik den än må ha varit, fallit i glömska.

Den muntliga traditionen har inte överlevt. Detta har fått stora, negativa, konsekvenser för hur vi traditionellt har uppfattat Sveriges kristnande och uppkomsten av riket. Vi har koncentrerat oss på Ansgar och blundat för övriga lämningar i såväl skrift som kulturlandskap. Men när vi idag öppnar våra ögon händer det något. Då ser vi inte längre Birka, utan Skaraslätten.

De senaste årens utgrävningar i Varnhem har visat att det förekom kristna begravningar på orten redan på 800-talet. Samtidigt som Ansgar och Rimbart misslyckades att skapa permanenta kristna kolonier i Mälardalen spred alltså andra präster evangelium mellan Väneren och Vättern, uppenbarligen med framgång.

Första biskopssätet

Att kristendomen bredde ut sig bland stormän och bönder i Västergötland under 900-talets lopp, långt

innan den nya religionen slog rot i övriga Sverige, är idag en åsikt som delas av flertalet forskare.

Exakt hur det gick till är omöjligt att säga. Kanske accepterades kristendomen kollektivt vid tingsförhandlingar, ungefär som på Island omkring år 1000. Kanske tog stormännen ledningen och genomdrev kristendomens antagande med tvång. Vi vet inte.

Men vi känner till slutresultatet. I början av 1000-talet var kristendomen så väletablerad i området att Skara som första ort i landet blev ett fast biskopssäte.

Rörliga residens

Fasta biskopssäten grundades först i en relativt sen fas av missionsarbetet. Innan området var grundligt kristnat varken kunde eller vågade stormän och kungar finansiera byggandet av kyrkor och utvecklingen av andliga institutioner.

Det normala var länge att biskoparnas residens var rörliga, att de flyttade runt i landet på samma sätt som kungarna red runt mellan sina kungsgårdar. Inte förrän området ansågs säkerställt för kristenheten övergick man till permanenta residensorter med kyrkor av trä eller sten.

Mot bakgrund av den för svenskt vidkommande långa och kontinuerliga kristna traditionen på Skaraslätten är det inte förvånande att det äldsta permanenta biskopssätet grundades just där. Den förste kände biskopen hette Thurgot, som enligt den tyske historieskrivaren Adam av Bremen tillsattes under Olof Skötkonungs regeringstid. Händelsen torde ha ägt rum omkring 1014.

Andlig metropol

Under lång tid därefter förblev Skara det framväxande rikets andliga metropol. Först i mitten av 1100-talet har vi belägg för att det även funnits biskopar i Uppsala, Linköping, Strängnäs och Västerås. En kort tid var även Sigtuna och Eskilstuna biskopssäten, men ingendera orten lyckades behålla värdigheten.

Det är alltså ingen överdrift att göra gällande att Skara var den medeltida svenska kyrkans institutionella vagg. Härifrån leddes missionen till nya områden. Här byggdes den första domkyrkan.

Här hade 1000-talets svenska kungar sina främsta andliga allierade i de stapplande försöken att bygga upp den katolska monarki som skulle utvecklas till riket Sverige.

Dick Harrison, professor i historia vid Lunds universitet